

This process comprised the countryside. However, formulating the research problem, we first of all pay attention to another type of intelligentsia that can be called urban, urbanized, to a certain extent localized from rural everyday phenomenon. It is the intellectual stratum, of course, with its inherent education, scientific knowledge and «writer's skill», was called to create a new, modern vision of the Ukrainian village.

Purpose. *The purpose of the study is to clarify the correlation between traditional and modern frontiers in the views of the Ukrainian intelligentsia in the Naddniprovschyna village at the end of 19th – beginning (first decades) of the 20th century.*

Methods. *The methodological basis of the research is the toolkit of intellectual history, which is used to adopt the benefits of the socio-cultural approach to understanding the historical process.*

Results. *At the turn of the nineteenth and twentieth centuries the Ukrainian peasantry evolved from its traditional (agrarian) historical status to modern. Due to «lack of readiness» for modernization, these changes occurred mostly under external pressure. Nevertheless, in many locations and in certain areas, they were quite essential. This gave occasion to the historians to talk about the revolutionary character of changes in education, cooperation, migration and even market transformation (farmer). But, in our opinion, it is not worth overstate these processes, especially concerning the peasants consciousness.*

Within the «acquaintance» with market relations, the peasants fell into the sight of the of that time intelligentsia. Just capitalism «made» the peasant extremely interesting for modernization. The intelligentsia in different ways clarified the modernization process in the countryside. At the same time their interest was quite wide range – from ordinary curiosity to deep emotional and scientific reflection. It is not difficult to guess that the first was more characteristic of writers, artists, public (political) figures, and the second – to scientists. Although all intellectuals mostly concerned with the general (statistical) picture of the village, much less was its development, changes (dynamics).

Originality. *The scientific novelty of the research is to represent the views of contemporary public figures, writers and artists. Their analysis showed that socio-economic modernization influenced not only the peasants' productive culture, but also the evolution of his thought. It significantly lagged behind the way of thinking and behavior of more enterprising economy, not to mention the lender. The main obstacle there was the feeling of «secondarily», which prevented the peasant from imaging relations with governor through the prism of the maximum possible benefit.*

Conclusion. *In the representations of the intelligentsia the first images of the peasantry were formed, which would later be called to «serve» political projects of understanding and creation of a modern society. Some of them haven't lost their significance until now.*

Key words: *vision, intelligentsia, peasantry, village, Ukraine, Naddniprovschyna, modernization.*

УДК 930.2:477.4(058.244)«19–20»

DOI: 10.31651/2413-8142-2018-20-74-79

Ю. П. Присяжнюк

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ

Сучасні історичні наукові студії українського селянства потребують перманентного вдосконалення теоретико-методологічних підходів. Для комплексного виконання цих завдань автор статті пропонує активніше залучати нові оригінальні джерела,

оптимізувати модерні та постмодерні пізнавальні процедури, також використовувати можливості новітньої постгуманістики.

Ключові слова: *українське селянство, Наддніпрянина, історіографія, методологія, постгуманістика, політичний чинник.*

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть українські історики помітно розширили пізнавальні горизонти селянознавства. 2006 р. під егідою Інституту історії України НАН України завершилася робота над проектом, що тепер відомий як двотомні нариси «Історія українського селянства». У такий спосіб група істориків-аграрників узагальнила напрацювання попередніх півтора десятиліття (1991 – 2006). Проте вже наступного 2007 р. побачили світ монографії О. Михайлюка, Ю. Присяжнюка, А. Заярнюка. Важко сказати, настільки такий збіг у часі був логічним чи випадковим, але одночасна поява трьох наукових праць, які містили поглиблене дослідження однієї тематики й були виконані у схожих методологічних площинах соціокультурної, ментальної та соціальної історії, здавалося, на багато років «закрила» інтерес до цієї царини знань. Вийшло так, що вона його лише підсилила. Серед системних досліджень, які з'явилися згодом, варто назвати оригінальні монографії В. Шевченка («Земельний ринок України (1861 – 1917 рр.)», 2010), О. Приймака («Селянство Південної України: соціальна історія кінця XIX – початку XX століть», 2012), С. Калінкіної, С. Корновенка, С. Маркової, Н. Романець (««Великий перелом» на селі. Фінал селянської революції (1929 – 1933 рр.)», 2017). Поліметодологічні підходи, які автори використали в цих розвідках, їхні колеги-історики в інших публікаціях спонукають до пошуку певної оптимізації сучасних дослідницьких перспектив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У хронологічному контексті дослідження виразно домінує перша третина XX століття. Інтерес до цього періоду зумовлений низкою обставин, серед яких за значенням столітній ювілей революційних подій 1917 – 1921 рр. далеко не на перших ролях. Цікавість радше підігріта процесами, які відбуваються в самій історіографії. Зокрема, допитливістю до розуміння складних і суперечливих соціальних потрясінь, котрі стали відомішими завдяки зростанню популярності концепції Віктора Данілова «Велика селянська революція 1902 – 1922 рр.» [1].

Загалом дискусії навколо проблем оптимізації селянознавчих досліджень тривають із XIX століття. З-поміж інших істориків до них у середині XX ст. долучився громадсько-політичний діяч, учасник Першої світової війни в складі УСС, автор перших підручників із української військової справи Василь Кучабський (1895 – 1971) [2]. У 1930-х рр. він, перебуваючи в еміграції, остаточно перейшов на ідеологічні позиції консерватизму, що дало йому змогу досить критично інтерпретувати й оцінювати події творення української соборної державності, у яких самому довелося брати участь. До речі, В. Кучабський був неодиноким у своїх оцінках, адже подібну позицію тоді зайняв старший його за віком відомий український журналіст, публіцист, громадсько-політичний діяч Осип Назарук (1883 – 1940) [3].

1934 р., у Берліні, В. Кучабський опублікував монографію «Західна Україна в боротьбі між Польщею і більшовизмом 1918 – 1923», яку він спромігся підготувати на ґрунтовній джерельній базі. Людина, що тривалий час проживала в підросійській Україні й склала власне враження про місцеву людність, була переконана, що на період революційних змагань 1917 – 1921 рр. східні українці (наддніпрянці) не дозріли до «свідомого державотворення». «За великим рахунком, – писав В. Кучабський, – вони були всього лише волелюбними бунтарями, здатними до збройної боротьби, але не до наведення ладу – у власних лавах і у власній країні» [2, 56]. Розвиваючи думку в межах консервативної доктрини, зазначав, що піддані династії Романових були нащадками «диких, романтичних, кочових козаків», носіями того «східного, євразійського, пограничного» духу, що суттєво вплинув на східноукраїнський національний рух [2, 57]. Козаки, на думку В. Кучабського, за багатьма характеристиками переважали селян: вони, здавалося йому, були «активнішими, відважнішими, амбітнішими», селяни ж, навпаки, – «повільнішими, розважливішими, обмеженішими». Але саме селяни, з їхньою чіпкістю й педантичністю, нібито здатні збудувати й утримувати державу, тоді як козаки спроможні лише її руйнувати. Саме козацько-селянський сегмент ментальності етнічних українців він поклав у ті принципи відмінності, які розгледів між УНР та ЗУНР.

Серед історіографічних праць, які нещодавно побачили світ, назвемо монографію Олександра Житкова, який концептуально дослідив «результати новітніх студій українського селянства революційної доби» [4, 16]. Крім іншого, він зумів подолати рубікон методологічної інноваційної невизначеності 1990-х – початку 2000-х рр., зробив вдалу спробу конструктивно поглянути на перспективи так званої «масової історії», що потребує складніших синтезів.

Загалом же «після позбавлення монопольного становища марксизму-ленінізму» історіографія селянства «розвивалася непереконливо» [5, 165]. Для більшості дослідників характерним лишилося інерційне мислення, здолати яке виявилось вкрай складно. Лише незначна частина українських істориків триматиме курс, словами Леоніда Зашкільняка, на «пояснення минулих станів життя і стремлінь» селянства «в конкретних історичних умовах і конкретному соціально-культурному середовищі» [6, 857]. Своєрідним історіографічним підсумком зробленого, що водночас містить спектр проблем, які потребують з'ясування на новітніх методологічних засадах, стала стаття «Сучасна історіографія пореформеного селянства», котра побачила світ 2011 р. в «Українському історичному журналі» (№2). Серед запропонованих у ній міркувань увагу привертають роздуми про перспективи творення «нових синтезів на засадах культурної модернізації традиційного села» [7, 198–201].

І все ж, коли мова йде про модерн з його «політично підозрілим» гуманізмом (антропоцентризмом), сьогодні логічно пропонувати альтернативні пояснювальні моделі. На середину 2010-х рр. у цій царині творення знань певного оптимізму додають постгуманістичні підходи. Тут доцільно звернутися до досить широкого кола

досліджень західних (євроатлантичних) науковців, які почати презентовані доробком знаних польських істориків Еви Доманської [8, 191] та Томаша Вісліча [9, 125]. Вони відкривають можливість достовірнішого розуміння домодерного світу, до якого, власне, ми відносимо традиційний світ українського селянства. Водночас аргументованій критиці піддаються такі усталені в модерній історіографії засади, як антропоцентризм і секуляризація.

З огляду на завдання подолання очевидних кризових явищ, **метою** розвідки є намір обґрунтувати потребу вдосконалення теоретико-методологічних підходів дослідження історії українського селянства.

Виклад основного матеріалу. Системи понять і уявлень (парадигми), які властиві сучасній українській історіографії селянства, потребують фахової інвентаризації. Довготривала практика формального розуміння та презентації методологічних засад тематичних досліджень без пояснення змісту ключових понять (категорій), а також культурного ландшафту, до якого вони належать, видимо маргіналізувала наукові студії. Кажучи інакше, у сфері практичного використання теоретичних підходів лишилося чимало застарілих стереотипів. Обґрутовуючи епістемологію наукових пошуків, автори нерідко пропонують щось на кшталт «методологічною основою дослідження є...». І хоча за останні десятиліття ситуація помітно змінилася, інерція декларативного ставлення до принципів і методів здебільшого збереглася. Тепер, щоправда, часто вживають тезу про «багатоваріантність методологій», але концептуально виправити становище поки що не вдається. Сказане, зрозуміло, не вичерпує кола проблем, пов'язаних із завданнями методологічного забезпечення новітніх селянознавчих студій. Більше того, їх вирішення не варто сприймати як самоціль. Серед інших пропозицій, конструктивно видається думка взагалі відмовитися окреслювати методологію пропонованих наративів як «перспективну» чи, навпаки, «застарілу», «непродуктивну».

На ситуацію помітно впливає загальний стан посткомуністичного суспільства, насамперед можливості політичних маніпуляцій масовою свідомістю, що лише кон'юнктурно впливають на громадські настрої, наукове середовище. Історіографія українського селянства перебуває на такому етапі свого розвитку, коли за належного обґрунтування та презентації вона готова творити як модерні, так і постмодерні дослідження. Кажучи інакше, усі вони ще можуть знайти зацікавленого читача, хоча наука, як відомо, покликана орієнтуватися на інновації найбільшої продуктивності.

У контексті таких проблем звертаємо увагу на ту обставину, що напрацьовані за останні десятиліття знання перебувають у певній невідповідності з тенденціями національно-державного життя. Ці розходження вочевидь зростатимуть і надалі, що дає підстав весті мову про відсутність лінійності історичного поступу суспільства, його залежності від набагато більшого числа чинників, зокрема визнання факту дедалі очевиднішої детермінованості не закономірностями, а свідомим вибором.

Щодо перспектив розширення джерельної бази досліджень, то принагідно звертаємо увагу на такий усе ще рідкісний для практики істориків тип джерел

як фотоматеріали. У 2014 р. автор цих рядків виявився причетним до створення унікального видання «Сільська фотографія Середньої Наддніпряни» (718 с.). Воно репрезентує важливі персональні, родинні, сільські «побутові дрібниці» життєдіяльності українського селянства Центральної України (Черкаської, Полтавської, частково Київської та Кропивницької областей) на тлі епохальних подій кінця XIX – XX століть. Очолований Миколою Бабаком колектив учених-гуманітаріїв – істориків, філософів, культурологів, фольклористів, етнологів, філологів – науково достовірно продемонстрував історичну й соціальну цінність сільської фотографії, такою ж мірою її значення для розуміння української традиційної культури, а найголовніше – показав відображену у світлинах «еволюцію обрядово-фольклорних і світоглядно-соціальних традицій українського села» [11, 10]. Книга є вдалою спробою «простежити розвиток села... в контексті впливу на нього цивілізаційних процесів і соціально-ідеологічних наступів» [11, 13]. Унаслідок багаторічних пошукових зусиль отримано широку жанрову та тематичну мозаїку селянського світу, причому якщо радянський період представлений сюжетними рубриками «колективізація», «радянське село», то дорадянський – анонсом «вірування та звичаї», де вони відбивають «традиційний для... наддніпрянських сіл уклад життя, пов'язаний із визначною роллю православ'я...» [11, 14]. На наш погляд, джерела такого порядку дають можливість дати відповідь щонайменше на два ключових завдання: по-перше, активізувати студії конкретних історичних явищ, по-друге, оптимізувати параметри осмислення самої історичної епохи, її трансформаційних ритмів. Відповіді на друге завдання видаються вкрай важливими з огляду на потребу позбавлення залежності дослідників від сформованих раніше політично мотивованих і пануючих дотепер пізнавальних стереотипів.

Як цього досягти? Передусім варто поглибити інтелектуальний аспект селянознавчих досліджень. Справа в тому, що процеси в наддніпрянському селі початку XX ст. пожвавилися настільки радикально, що історики схильні вести мову про серйозні «суспільні потреби», маючи на увазі не лише революційні та воєнні події. У тих складних перипетіях знайшлося місце й активізації українського національного руху. Прошарок національно свідомої інтелігенції ставив перед собою нові завдання. Виконати їх означало витримати й виграти бій на кількох стратегічних напрямках, серед яких – протистояння імперському великодержавному тиску та зміна парадигми власне самого українського руху з культурно-просвітницького на політичний. Аналіз проблеми засвідчує, що молода генерація української інтелігенції мала успіх на обох фронтах, щоправда, відносний. Стосовно інтересу до суспільних процесів, то основну увагу національно свідомі інтелігенція приділяла соціально-культурному, регіональному, власне національному, а меншою мірою економічному та соціальному життю. Вибір між «культурою і політикою» виявився надто обмеженим. В умовах, коли багато сил потребувало вирішення внутрішніх (партійно-організаційних) проблем, така локальна за своїм масштабом орієнтація помітно послаблювала вплив інтелектуалів на суспільство, світ селянства зокрема. Кажучи інакше, тоді, коли

українська інтелігенція почала небезпідставно претендувати на роль основної рушійної сили національного ствердження, налагодженню зв'язків між західними («підавстрійськими») і східними («підросійськими») українцями, вона мало що робила для свого авторитету серед селянського загалу, що в нових історичних умовах було грубою помилкою. Зрозуміло, ідеться насамперед про адекватний потребам часу інтелектуальний продукт, який усе ж творився зусиллями небайдужих людей, а сьогодні потребує більш прискіпливого вивчення.

Такою ж мірою перспективним вважаємо релігійний аспект селянознавчих досліджень. І перше, що спадає тут на думку, це той факт, що завершення революційних (національно-визвольних) змагань у 1921 р. не означало встановлення миру для селян, як про це звично пишуть історики. За великим рахунком, війна у форматі морально-психологічного тиску, політичної упередженості до будь-яких громадсько-значущих дій (чи бездіяльності), репресій продовжувалася і в роки непу. Її пік припаде на початок 1930-х рр., коли відбудеться «перелом» на селі, з його оманливою кооперацією (колективізацією), ліквідацією куркуля «як класу», страхітливим, по суті в два етапи проведеним Голодомором 1932-го та 1933-го років.

Нагадаю: якщо в аграрному суспільстві селяни дотримувалися релігійних традицій, безпосередньо пов'язаних із аграрним способом життєдіяльності, то тепер, в індустріалізованому суспільстві, до того ж у такому, де політичний режим сповідував атеїстичну ідеологічну доктрину, вони вимушено мінімізували свою залежність від цих циклів і традицій. Це відбулося тому, що, з одного боку, більшовицька влада унеможливила для селян будь-яку ідейно-світоглядну альтернативу такому вибору, з другого, своєрідну перспективу пропонувало їм саме індустріальне суспільство з його механізацією, агрономією, ветеринарією, медициною, радіотрансляцією, механізованою транспортною інфраструктурою тощо. Селянам випало пережити своєрідний стрес, складовою якого було нищення звичного їм почуття людської гідності. У науковій літературі та публіцистиці цей процес відтворено дещо спрощено, як таке собі «позбавлення почуття господаря», проте ми вкладаємо в нього інакший, «більш чуттєвий» релігійно-світоглядний контекст, який потребує окремої уваги.

Загалом до початку 1930-х рр. наддніпрянський селянин ставав «советским человеком», формально, за, так би мовити, етнічною ознакою лишаючись українським. Зміни відбувалися на тлі й у контексті загальної суспільної модернізації, де ключовою «випадковою обставиною» випало стати більшовицькому тоталітарному режиму, а її результатом – історично новому типові сільської людини, відомої за терміном «колгоспник». Його національний уміст визначався політичною культурою не мешканців українського села, а самого режиму, тобто радянське (російське) домінувало над власне українським і будь-який спротив цій підпорядкованості відразу присікався (наприклад, в армії українців називатимуть «хохлами», що мало вказувати їм на їхнє упосліджене владою місце в ієрархії «братніх народів»).

Щодо постгуманістики, то, як зазначає Томаш Вісліч, це ще надто «молоде» й «неоднозначне» поняття (парадигма). Він пропонує філософське за характером визначення постгуманістичного підходу: «Легше уявити собі світ, де історія втрачає своє значення, аніж дослідження минулого, що провадяться із перспективи, яка пориває з антропоцентричною традицією історичних наук» [10, 116]. Однак прагнення і бодай найменша перспектива точніше й адекватніше розуміти домодерну епоху, коли люди (селяни) ще «вірили в незмінність речей», спонукають втрачати додаткові інтелектуальні зусилля в цьому напрямі.

Постгуманізм – наукова засада (принцип), яка заперечує доцільність антропоцентризму, пробуджує інтерес до не-людських форм існування (Е. Доманська). Водночас це комплекс інституціолізованих тенденцій і дослідницьких напрямів, мисленево, інтелектуально й етично пов'язаних із постгуманізмом. Чинні на сьогодні студії з постгуманістики не містять системного підходу до уявлення та інтерпретаційних практик минувшини. Здебільшого історики обмежуються тематикою ранньомодерного періоду. Ще їх починають вабити деполітизовані постколоніальні та постсекулярні студії, дослідження про тварин, традиційне суспільство як таке лишається ніби осторонь. Не на маргінесі пізнання, зрозуміло, але й комплексного підходу до його аналізу все ще не напрацьовано.

Водночас аксіоматичним можна вважати ту норму, що сучасна українська історіографія сильно залежить від західної історичної науки. Інколи здається, що ця залежність тотальна. Т. Вісліч зазначає: «Накидаючи їм (українським історикам – Ю. П.) доктрину європейської науки, він (Захід – Ю. П.), однак, уставив для них також і концептуальні рамки для її критики і підважування, а європейських дослідників заохотив вслухатися в ті інші голоси і, разом із тим, до проведення так само критичних аналізів» [10, 120 – 121].

Оригінально в постколоніальному дискурсі має виглядати категорія «людство» («людність», «люди», «людина») [10, 117 – 120]. Як саме? Історики ще не дали чіткої відповіді на це питання, однак про щось таки здогадуються, щось інакше від того, що знали дотепер, уже уявляють. Справа ще й у тому, що в цьому разі синхронно по-новому постають інші питання, наприклад: що варто вважати Європою, а що ні? Якщо до неї зараховувати лише Захід, то український історичний досвід можна ідентифікувати як своєрідну напівколоніальну спадщину, відтак специфічну царину дослідження з набором відповідних характеристик і видових інтерпретаційних моделей. А та ж Росія, зокрема й російська історіографія, яка раніше (історично) отримувала надто багато дивідендів від того, що свого часу колонізувала Русь, виступатиме тут уже не в ролі «місіонера» та «благодійника», а радше «свідка» чи навіть «підсудного». Отож, категорія «людство» і однотипний їй понятійний ряд набуватимуть більш розмаїтого, тобто відчутно ширшого, а головне набагато конкретнішого значення. До речі, саме це слово лишалося, так би мовити, основним терміном самоідентифікації українських селян, їхнього колективного «ми» протягом XIX – XX ст., про що

дотепер відсутня інформація в довідниках, енциклопедіях, нині популярній Вікіпедії.

Зростає інтерес і до самого західного інтелектуального світу. Чи таким уже невідомим постає він для українських дослідників селянства, якщо зважити, що «гуманістична зарозумілість», якою страждали наративи європейських істориків, мала настільки домінуючий статус й інтелектуально переконливий вигляд, що раніше «східноєвропейцям» випадало тільки копіювати їх, вивчати й упродовжувати [10, 113 – 115]. Ситуація, вочевидь, не змінюється й тепер, коли мова заходить про з'ясування не менш складних явищ «редефініювання поняття людини», її «більшої інклюзивності» та диференціації [10, 114]. Лишається незмінною передусім тому, що українські дослідники й надалі отримують цю інформацію зі значним запізненням, щоправда, уже набагато динамічніше, ніж це було недавно. І хоча надалі оперативність знайомства буде покращуватися, вони мають пам'ятати, що «ієрархія видів завжди є... расистською й колоніальною». Власне тому аграрні студії в Україні отримують унікальну нагоду повернутися до селянства як «нелюдського іншого», за можливості позбавленого будь-якої упередженості й зверхності – поміщицької, державної, інтелектуальної, гуманістичної, сцієнтичної. Варто погодитися з думкою польських колег, що домодерні рефлексії істориків існували й раніше, але вони не були чітко означені й належно використані.

Одну з дослідницьких перспектив дає, безперечно, рятувальна історія, як її розуміє й пропонує Ева Доманська. Тут важливо наголосити, що для української історіографії проблема подолання провінціалізму від західної науки об'єктивно стоїть ще більш затребувано, аніж для історіографії польської, про що пише ця знана дослідниця. У контексті сучасних завдань увагу привертає ідея перенесення наголосу зі студій конфліктів «на дослідження співпраці, співіснування, добросусідства та приязні» [див. 8, 133]. Е. Доманська слушно зауважує, що в цьому місці «потенційна історія відкриває можливість для побудови... історії, яка посилається на ідею симбіозу як підставу співіснування» [8, 134]. У такому випадку принципово інакше виглядає ситуація з багатьма сторінками історії та, відповідно, інтерпретаційними сюжетами, які стосуються відносин українських селян із німецькими колоністами, євреями-орендарями, священиками та іншими «чужими людьми». Зокрема щодо уникнення надмірної романтизації взаємин, водночас – стереотипного зведення стосунків до антагоністичного протистояння (єврейських погромів тощо).

Оскільки постгуманістична історія постає в методологічно й тематично різних дослідницьких опціях, селянознавчі студії можуть бути збагачені екзистенційним напрямом, який «шукає таємниць становища людини» [10, 125]. Скажімо, вихід на людську інтимність повертає нас до проблеми, яку не спромоглися ефективно вирішити ні романтична, ні модерна моделі. Адже йдеться про інтимність, котра поширюється далеко за межі «банальної сексуальності», і якою так багате життя і соціуму, й індивіда. У цьому не так уже й важко переконатися, якщо зважити, що більша частина життя людини

(селянина) справді проходила в щоденних пізнавальних і моральних дилемах.

Слідом за Ерікою Фудж та іншими дослідниками Т. Вісліч піднімає проблему тварин у ранньомодерній (домодерній) історіографії. Звертає увагу на інакше ніж у модерні трактування стосунків між людьми й свійською худобою, «тваринної історичної суб'єктності (агентності)», навіть «карної відповідальності тварин». І хоча до революційних змін в історіографії селянства тут ще далеко, є підстави вважати, що власне селянознавство в його українському вимірі має нагоду скористатися пропозиціями постгуманістики, аби його предстанки вдихнули в епістемологію своїх досліджень той справді значний «тваринний» потенціал, яким був настільки багатий культурний світ мешканців українського села.

Висновки. Протягом останньої чверті століття українське історичне селянознавство пройшло помітну еволюцію, що зумовлено насамперед радикальними змінами в посткомуністичному суспільстві, а також по суті революційним за своїм значенням пошквалюванням стосунків із західною історичною наукою, гуманітаристикою та, віднедавна, постгуманістикою. Цей процес постійно супроводжувався пошуком нових методологічних підходів (беручи ширше коло дослідників, варто вочевидь казати про їхнє пристосування). Їхній загальний вектор – порівняно більша чи менша адаптація до постмодерних студій, хоча, треба зауважити, автори масової історіографічної продукції не надто переймалися таким «надзавданням».

Провівши дослідження заявленої проблеми, автор прийшов до розуміння важливості поглиблення інтелектуального аспекту селянознавчих досліджень епохи модерності, зокрема, що стосується «переломних» у багатьох відношеннях подій першої третини ХХ століття. З-поміж іншого, концептуально якіснішого аналізу потребує проблема релігійності, що для українських селян фактично означало не лише право вірити чи ні в існування Всевишнього Творця, а й перспективу радикальної зміни їхнього внутрішнього світу (характеру свідомості). Ба більше, таке «оновлення» неодмінно означало перехід ініціативи до нових політичних сил, які були надто далекими до прагнень перейматися нагальними проблемами селян, як вони їх самі уявляли.

Сучасна українська історіографія селянства, яка репрезентує певну європейську субкультуру, уже добре відома своїм громадянським непослухом, проте вона ще не напрацювала такий епістемний непослух, який, уникаючи повернення до романтичного історіографічного нативізму, національної (націоналізованої) та інших «архаїчних» історій, викликав би схвалення провідних наукових шкіл, зміцнив довіру сучасного читача.

Список використаної літератури та джерел:

1. Данилов В. П. Аграрная реформа и аграрные революции в России / В. П. Данилов // Великий незнакомец : крестьяне и фермеры в современном мире : хрестоматия / Сост. Т. Шанин ; под ред. А. В. Гордона ; пер. С. А. Белова и др. – Москва : Прогресс ; Прогресс-Академия, 1992. – С. 310–321.
2. Kutschabsky W. Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918 – 1923.

W. Kutschabsky. – Berlin : Junker u. Dönnhaupt, 1934. – 439 s.

3. Nazaruk O. Ucieczka ze Lwowa do Warszawy : Wspomnienia ukraińskiego konserwatysty z pierwszej połowy października 1939 roku / O. Nazaruk. – Przemysl, 1999. – 120 s.
4. Житков О. Селянське питання в Українській революції 1917–1921 рр. Історіографічне дослідження : моногр. / О. А. Житков. – 2-е вид., допов. – Харків : Мачулін, 2018. – 598 с.
5. Shanin T. The Roots of Otherness : Russia's Turn of Century / Teodor Shanin. – Vol. 2. Russia, 1905 – 07. Revolution as a Moment of Truth. – London : The Macmillan Press, 1986. – 380 s.
6. Зашкільняк Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії / Л. Зашкільняк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 15/2006 – 2007. – С. 855–862.
7. Присяжнюк Ю. П. Сучасна історіографія пореформеного селянства / Ю. П. Присяжнюк, В. В. Бондар // Укр. іст. журн. – 2011. – № 2. – С. 180–201.
8. Доманська Е. Речі як Інші / Е. Доманська // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки / Гол. ред. В. Смолий ; відп. ред. І. Колесник. – Вип. 2. – Ч. 1. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2006. – С. 125–143.
9. Присяжнюк Ю. П. Віра українських селян в «добрих царів» після скасування кріпацтва / Ю. П. Присяжнюк // Культура народів Причорномор'я. – 2001. – № 24. – С. 123–126.
10. Вісліч Т. Дослідження домодерну у перспективі постгуманістики Т. Вісліч // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки : зб. наук. пр. / Редкол. : І. І. Колесник (відп. ред.) та ін. – Київ, 2016/2017. – Вип. 9. – С. 113–128.
11. Бабак М. Сільська фотографія Середньої Наддніпрянщини кінця ХІХ – ХХ ст. : кол. моногр. / М. П. Бабак, О. С. Найден, Ю. П. Присяжнюк та ін. ; наук. ред. О. С. Найден, відп. ред. М. П. Бабак. – Київ : ТОВ «Інтертехнологія-Черкаси», 2014. – 718 с.

References:

1. Danilov V. P. (1992) Agrarian reform and agrarian revolutions in Russia. Great stranger : peasants and farmers in modern world. Comp. T. Shanin ; ed. A. V. Gordon ; trans. S. A. Belov and others. Moscow : Progress ; Progress-Academia. 310–321 (in Rus.)
2. Kutschabsky W. (1934). Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918 – 1923. W. Kutschabsky. Berlin : Junker u. Dönnhaupt. 439 (in Ger.)
3. Nazaruk I. (1999). Ucieczka ze Lwowa do Warszawy : Wspomnienia ukraińskiego konserwatysty z pierwszej połowy października 1939 roku / O. Nazaruk. Przemysl. 120 (in Pol.)
4. Zhytkov O. (2018) Peasant question in Ukrainian revolution 1917 – 1921 years. Historiography research : monograph. 2 issue, supplemented. Kharkiv : Machulin. 598 (In Ukr.)
5. Shanin T. (1986). The Roots of Otherness: Russia's Turn of Century / T. Shanin. Vol. 2. Russia, 1905 – 07. Revolution as a Moment of Truth. London : The Macmillan Press. 380 (in Eng.)
6. Zashkilniak L. (2006 – 2007) Istoriychna pam'iat' I istoriografii yak doslidnyc'ke pole dla intelektual'noi istorii. Ukraina : kulturna spadschyna, natsionalna svidomist', derzhavnist'. 15, 855–862 (Historical memory and historiography as research field for intellectual history. Ukraine : cultural heritage, national consciousness, statehood. 15, 855–862 (In Ukr.)
7. Prysiazhiuk Yu. P., Bondar V. V. (2011) Suchasna istoriografia poreformennogo selianstva. Ukrainyky ist. zhurn. 2, 180–201 (Modern historiography post-reform peasantry. Ukrainian peasantry belief in «good kings» after abolition of serfdom. Ukrainian history journal. 2, 180–201 (In Ukr.)
8. Domanska E. (2006). Rechi yak inshi. Eidos. Almanakh teorii ta istorii istorychnoi nauky : zb. nauk. pr. V. Smoliiy

(red.) ; redkol. : I. I. Kolesnyk (vidp. red.) ta in. Kyiv : In-t Istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 2, 1, 125–143. (Things like others. Eidos. Almanakh of theory and history of historical science : digest of science works. V. Smoliy (Ed.); the reditorial board I. I. Kolesnyk (responsible editor) and others. Kyiv : Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine. 2, 1, 125–143 (in Ukr.)

9. Prysiazhniuk Yu. P. (2001) Vira ukrainskyh selian v «dobryh tsariv» pislia skasuvannia kripatstva. Kultura narodov Prichernomoria. 24, 123–126 (Ukrainian peasantry belief in «good kings» after abolition of serfdom. The culture of the peoples of the Black Sea. 24, 123–126) (In Ukr.)

10. Vislich T. (2016 – 2017). Doslidzhennya domodernu u perspektyvi posthumanistyky. Eidos. Almanakh teorii ta istorii istorichnoi nauky : zb. nauk. pr. V. Smoliy (red.) ; redkol. : I. I. Kolesnyk (vidp. red.) ta in. Kyiv : In-t Istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 9, 113–128. (Postmodern research in the perspective of post humanities. Eidos Almanakh of theory and history of historical science: digest of science works. V. Smoliy (Ed.) ; the reditorial board I. I. Kolesnyk (responsible editor) and others. Kyiv : Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine. 9, 113–128 (in Ukr.)

Babak M. P., Naiden O. S., Prysiazhniuk Yu. P. (2014). Rural photography of the Middle Naddnpirianschyna at the end of the nineteenth – twentieth centuries : a collective monograph. Kyiv : Intertehnologii-Cherkasy. 718 (in Ukr.)

Y. Prysiazhniuk

UKRAINIAN PEASANTRY IN THE CONTEXT OF MODERN RESEARCH TASKS

Introduction. The last spark of peasant research in Ukraine dates back to 2000s. It's difficult to say whether the interest of this theme was less before, but in 2007 alone three thematic monographs got out of print. Their authors O. Mykhailiuk, Y. Prysiazhniuk, A. Zayarniuk were interested in the sociological and cultural aspects of the Ukrainian peasantry in the middle of the nineteenth – first decades of the twentieth centuries. Moreover two of them paid attention to the peasantry of Naddnpirianschyna, while the third figured out his Galician phenomenon. In general, it was about the change of both the inner world of people «from the land» and the transformation of their social practices. Now, after a little time has passed, during which new epistemological approaches have been developed, the previously obtained results become more obvious. At the same time, the

professional inventory requires the old and new paradigms that «received a residence permit» in Ukrainian historical studios in the end of the 2010s.

Purpose. Relying on the achievements of modern peasant studies, the author tried to optimize the methodological approaches of research, as well as to create vectors of further studies in view of the prospects offered by post humanism.

Methods. Actually post humanist studios are intended to criticize the «politically suspicious» humanism, yet popular as anthropocentrism, to help seriously improve the explanatory models of Ukrainian historical writing. The author tried to do this through acquaintanceship with a collection of western (Euro-Atlantic) scholars who present publications by well-known Polish historians Eve Domanskaia and Tomasz Vislich.

Results. The author suggests the main results of the research on the background of the latest historiographical works of primary Ukrainian scholars. Particularly in every fundamental study contains a new factual material brought into scientific circulation, as well as theoretical innovations. In the context of the general modernization of the Ukrainian community at the end of nineteenth and first third of the twentieth century, it has been specifically proved that, at a time when many forces were needed to solve the internal problems, the Ukrainian intelligentsia had a weakly influence on social processes and the peasantry world in particular. In a situation where the industrial society, with its mechanization, agronomy, veterinary medicine, radio broadcasting, transport infrastructure, the unwillingness of the authorities to pursue a balanced policy of protection and counterbalance, new person, was needed the peasants had to live through a peculiar stress, which was a part of the a sense of human dignity destruction.

Originality. The scientific innovation of the study is in the fact of obviously greater possibilities of postcolonial, post sectarian peasant and other researches, and also in existential direction. The author showed how Bolsheviks succeeded in destroying the traditional religiosity of the Ukrainian peasantry, using the methods of rough plantation of the atheistiv outlook, total violence against people – moral, psychological, and synchronous and physical. The example of Gons apostasy shows the author's verification.

Conclusion. Today Ukrainian historiography of the peasantry, which represents the European subculture, is well known for its civil disobedience. But the epistemic disobedience that would strengthen the confidence of the modern reader has not been developed yet.

Key words: Ukrainian peasantry, Dnieper, historiography, methodology, post humanism, political factor.

